

Tõenduspõhiste ennetustegevuste näited Eestis

Lianne Teder

Lastekaitse üksuse
koordinaator,
Sotsiaalkindlustusamet

Kaisa Orunuk

Lastekaitse üksuse
projektijuht,
Sotsiaalkindlustusamet

Uuest aastast kehtima hakkava lastekaitse-
seaduse kohaselt tuleb ennetada lapse heaolu
ja arengut ohustavaid riske ning suurendada
kaitsetegureid. Riigi ja kohaliku omavalitsuse
poolt selleks kasutusele võetavad meetmed
peavad olema kättesaadavad, õigeaegsed,
tulemuslikud ja pikaajalise positiivse mõjuga.¹
Kohaliku omavalitsuse üks ülesanne las-
tekaitse korraldamisel on seaduse järgi ka
lapse õigusi ja heaolu tagavate programmide
ja projektide väljatöötamine ning nende
rakendamine oma haldusterritooriumil last
ohustavate riskide ennetamiseks ja vähen-
damiseks.² Muuhulgas peaksid kohalike
omavalitsuste lastekaitsetöö eest vastutavad
ametnikud olema teadlikud laste ja perede
heaolu mõjutavatest tõenduspõhistest prog-
rammidest ja nendega liitumise võimalustest.

Miks eelistada tõenduspõhiseid sekkumisi?

Sotsiaalvaldkonnas peetakse järjest oluli-
semaks teenuste kvaliteeti, nende mõju ja
tulemuslikkust. Teadlikkuse kasvule on kaasa-
aidanud asutustes kvaliteedihindamise mudeli
EQUASS kasutuselevõtt ning Sotsiaalse

Ettevõtete Võrgustiku eestvedamisel teh-
tav teenuste mõju hindamine, kaardistus ja
raportite koostamine vabaühendustes.

Viimastel aastatel on Eestis kasutatud
mitmeid tõenduspõhiseid sekkumisi, mis
üldisema eesmärgina toetavad laste ja perede
heaolu. Nende hulgas on mitu koolikeskkon-
nas elluviidavat programmi, mis toetavad nii
hariduse- kui ka sotsiaalvaldkonna eesmärkide
elluviimist. Tõenduspõhiste programmide
kasutuselevõttu on püütud hõlbustada välis-
rahastusega, mille toel katsetatakse mitmeid
sekkumisi, et kohaldada ning testida nende
sobivust Eesti keskkonda ja konteksti.

Tõenduspõhine programm annab tel-
lijale tagatise, et selle korrektsel rakenda-
misel jõutakse soovitud tulemusteni. Kuna
programmide hindajad on eelnevalt teinud
kindlaks sekkumise tõhususe, siis rahastaja
ei pea enam testimat, kas antud meetodikaga
saavutatakse soovitud eesmärk või mitte.
Sotsiaalministeeriumi laste ja perede osakonna
lastekaitse poliitika juhi Tõnu Poopuu sõnul
toetab ministeerium tõenduspõhiste prog-
rammide rakendamist, kuna peab eetiliseks
pakkuda teenuseid, mis töötavad ja aitavad

¹ Lastekaitse seadus. Vastu võetud Riigikogu 19.11.2014 otsusega. Jõustumise kuupäev 01.01.2016, § 6.

² *Ibid*, § 17 lg 1 p 2.

kahjusid ära hoida nii riskitegurite kompenseerimise kui ka kaitsetegurite suurendamisega.

Tõendus põhine sekkumine võib näida esialgu kulukam, ent tehtud investeeringud probleemide ennetamisse või lahendamisse toovad sageli mitmekordset kasu tulevikus. Rahaliselt mõõdetavad on aastate pärast kokku hoitavad kulud rehabilitatsioonitegevustelt, karistusmeetmetelt või sotsiaaltoetustelt ning saadav tulu täisväärtusliku kodaniku osalusest töö- ja kogukonnaelus.

Sekkumiste kaardistus on kohaliku planeerimistöö abivahend

Sotsiaalkindlustusameti (SKA) lastekaitse üksus kaardistas osa Eestis kasutusel olevad tõendus põhised programme ja nende rakendamise, et aidata kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö korraldajaid laste ja perede heaolu tagavate teenuste planeerimisel. Kaardistuse käigus ei uuritud vajadust programmide järele ja nende kättesaadavust, vaid kirjeldati nende senist rakendamist piirkonniti.

Kaardistus hõlmab järgmisi Eestis kasutusel olevaid tõendus põhiseid programme, mis on mõeldud lastele ja noortele ning nende peredele:

- lapsevanemate teadmisi suurendav ja hoia- kuid kujundav noorte alkoholitarvitamist ennetav programm „Efekt”
- laste käitumisprobleeme ennetav vanemlusprogramm „Imelised aastad”
- lasteaia ja kooli programm „Kiusamisest vabaks!”
- kiusamisvaba kooli programm „KiVa”
- klassiruumis läbi viidav „VEPA” (veel parem mina) käitumisoskuste mäng
- tervele perele mõeldud „MDFT” ehk mitmedimensiooniline pereteraapia.

Nimetatud programmidest neljaga („Efekt”, „Kiusamisest vabaks!”, „KiVa”, „VEPA”) saab

liituda kooli kaudu. Programmi „Imelised aastad” suunavad osalejaid kohalikud omavalitsused ning programmi „MDFT” prokuratuur, kohus, kriminaalhooldajad, alaealiste komisjonid ja politseiametnikud.

Pooled sekkumistest on pärit Skandinaavia maadest (Rootsi, Taani, Soome) ning pooled USAst.

Tõendus põhiste sekkumiste leviku kirjeldamisel on lähtutud SKA lastekaitse üksuse regionaalsest jaotusest: Põhja-Eesti tööpiirkonda kuuluvad Harju-, Rapla- ja Järvamaa; Ida-Eesti tööpiirkonda Ida-Viru- ja Lääne-Virumaa; Lääne-Eesti tööpiirkonda Pärnu-, Lääne-, Hiiu- ja Saaremaa ning Lõuna-Eesti tööpiirkonda Viljandi-, Jõgeva-, Tartu-, Valga-, Põlva- ja Võrumaa.

Kaardistuse kohaselt on kõik kuus programmi kasutusel igas neljas Eesti piirkonnas. Mõnevõrra väiksemal hulgal on kaetud Ida-Eesti, ent võib eeldada, et seda peamiselt seetõttu, et mõned programmid on alles piloteerimisel. Kõige laialdasemalt ning üle Eesti on levinud Lastekaitse Liidu koordineeritav programm „Kiusamisest vabaks!”, mida on rakendatud esimeste tõendus põhiste praktikate hulgas alates 2012. aastast. Programm „KiVa” oli 2015. aasta augusti seisuga enam levinud Põhja- ja Lõuna-Eestis, mõningal määral ka Lääne-Eestis, kõige vähem Ida-Eestis. „VEPA” programmi elluviivaid haridusasutusi oli kõige enam Lõuna- ja Lääne-Eestis. Programmi „Efekt” esimeste osalejate hulgas oli kõige enam Lõuna-Eesti koole. Vanemlusprogramm „Imelised aastad” ja „MDFT” on hiljuti alustanud ja esimesed osalejad on igast regionist.

Programmide tutvustamine on rakendaja hool

Programme viiakse ellu kohalikul tasandil, sihtgrupile võimalikult lähedal. Programmide rakendajatel on erinevad viisid sihtgrupini

Tabu
kooli

Töö

„Efe

„Ime

„Kiu

„KIV

„MD

pere

„VEF

jõud
aasta
läbi i
voldi
tööt
turvu
dajad
võrgi
vahet

Se
sekku
selles
piirk
otse k
(vaata
Ka
www.
Piker
distus
kajast

kaudu. Programmi „Imelised navad osalejad kohalikud ning programmi „MDFT” kohus, kriminaalhooldajad, rühmad ja politseiametnikud. Tööstustest on pärit Skandinaavia (Taani, Soome) ning pooled

toetuste sekkumiste leviku suhtes on lähtunud SKA lastekaitse ja haridusalaalsest jaotusest: Põhja-Eesti maakonnas kuuluvad Harju-, Rapla- ja Lääne-Eesti tööpiirkonda Ida-Viru- ja Lääne-Eesti tööpiirkonda, Hiiumaa- ja Saaremaa ning Lõuna-Eesti tööpiirkonda Viljandi-, Jõgeva-, Tartu- ja Võrumaa.

toetuste kohaselt on kõik kuus projektiga igas neljas Eesti piirkonnas. Eelkõige on iksemal hulgal on kaetud Ida-Viru- ja Lääne-Eesti piirkonnas. Kõige suuremal määral on kaetud Lääne-Eesti piirkonnas. Kõige laialdasemalt ning üle Eesti kuuluvad Laste- ja Haridus- ja Tervise Arengu Instituudi koordineeritud „Kiusamisest vabaks!”, „Imelised aastad” ja „KiVa” programmi elluviivaid toetuste sihtideks oli esimene toetuste hulgas alates 2012. aastast. „KiVa” oli 2015. aasta augusti lõpuks enam Põhja- ja Lõuna-Eestis, Lääne-Eestis, kõige vähem „VEPA” programmi elluviivaid sihtideks oli esimene toetuste hulgas alates 2012. aastast. „Imelised aastad” ja „Efekt” on hiljuti alustanud ja esimesed toetuste sihtideks on esimene toetuste hulgas alates 2012. aastast.

toetuste tutvustamine ja hool

toetuste ellu kohalikul tasandil, toetuste valikult lähedal. Programmide toetuste erinevad viisid sihtgrupini

Tabel 1. Toenduspõhised sekkumised (tähestikulises järjekorras) ning rakendamist koordineerivad asutused.

Toenduspõhine programm	Rakendamist koordineeriv organisatsioon	Rakendav asutus
„Efekt”	Tervise Arengu Instituut	Haridusasutus
„Imelised aastad”	Tervise Arengu Instituut	Kohalik omavalitsus
„Kiusamisest vabaks!” lasteaiad ja kool	MTÜ Lastekaitse Liit	Haridusasutus
„KiVa” kiusamisvaba kool	SA Kiusamisvaba Kool	Haridusasutus
„MDFT” mitmedimensiooniline pereteraapia	Sotsiaalkindlustusamet	SKA piirkondlik üksus
„VEPA” käitumisoskuste mäng	Tervise Arengu Instituut	Haridusasutus

toetuste elluviimiseks. Mõni korraldab selleks kord aastas kandideerimise vooru, teised viivad läbi infopäevi või saadavad laiali tutvustavaid voldikuid, samuti käiakse vastutavatele töötajatele (nt prokuröridele) programmi tutvustamas. Programmide kohalikud rakendajad peaksid osalema lastekaitsetöö koostöö võrgustikus, see soodustaks informatsiooni vahetamist.

Selleks et saada teada toenduspõhiste sekkumiste rakendamise tingimustest ning sellest, kas programm on võimalik oma tööpiirkonnas kasutusele võtta, tasub pöörduda otse koordineerivate organisatsioonide poole (vaata tabel 1.)

Kaardistus on kättesaadav SKA kodulehel: www.sotsiaalkindlustusamet.ee/ennerus/. Pikemaajalise eesmärgina kujuneb kaardistusest ajakohane andmebaas, milles on kajastatud kohaliku omavalitsuse täpsusega

teenused, mis maandavad laste ja perede heaolu ohustavaid riske ning suurendavad kaitsetegureid. Esmajärjekorras hõlmab kaardistus Eestis rakendatavaid toenduspõhiseid programme. Tulevikus laiendatakse andmebaasi sekkumiste võrra, mis on vähemalt alustanud liikumist toenduspõhisuse suunas, näiteks koostanud teenuse mõju raporti.

Ennetusteelsete kaardistuste loomine laste ja perede toetamiseks on üks väljund Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored” projekti „Riskilaste ja -noorte tugisüsteemi väljaarendamine” alaosa „Piirkondlike üksuste loomine laste ja perede toetamiseks” tegevustele. Lisaks luuakse projekti raames kohalikele omavalitsustele laste ja perede heaolu toetavate tegevuste planeerimiseks abivahenditena juhised laste ja perede heaolu profiili koostamiseks ning teenuste kvaliteedi arendamiseks.